INCLUDE

Инклузивно лидерство и демократско учество на лицата со попреченост

ИЗВЕШТАЈ ОД ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КОНСУЛТАЦИИ

Консултации со институции и организации – преглед на ставови, искуства и препораки

Работен пакет 2 · Задача Т2.1 · Партиципативно истражување

Подготвил: Здружение Икуалити

Проект: 101252776 · CERV-2025-CITIZENS-CIV

Извршно резиме

Во рамки на проектот INCLUDE беа организирани консултации со релевантни институции и организации за да се разгледаат постојните практики, бариерите и можностите за поактивно учество на лицата со попреченост во јавниот и политичкиот живот. Разговорите се однесуваа на институционалните одговорности, искуствата, предизвиците и предлозите за подобрување на инклузивното лидерство и учество.

Во консултацискиот процес беа собрани ставови на претставници од локалната самоуправа, државните институции, јавните тела, граѓанските организации, академската заедница и други релевантни чинители. Обединети се вкупно 22 придонеси од институционални и организациски претставници. Анализата покажува свесност за важноста на инклузијата, но и потреба за појасни и потрајни механизми за учество во донесувањето одлуки.

Особено се издвојуваат потребата од пристапни механизми за учество, јасна институционална одговорност, континуирано финансирање и мерење на вистинското влијание врз политиките. Наодите се значајни за изработката на практичните алатки и Прирачникот во рамки на INCLUDE.

Метод и опфат на консултациите

Консултациите се спроведоа во октомври 2026 година, главно преку електронска пошта и телефонска комуникација, зависно од достапноста и професионалните обврски на институционалните претставници. Разговорите опфатија неколку заеднички теми: институционални надлежности, соработка со лица со попреченост, бариери за учество, добри практики и очекувања од алатките на INCLUDE. Собраните ставови се групирани тематски, а придонесите вклучуваат институции и организации од Скопје, Куманово, Крива Паланка, Кичево, Гевгелија, Битола, Прилеп, Кавадарци, Кочани и други заедници. Извештајот ги сумира нивните ставови без да претпоставува дека сите наведени практики се независно проверени или дека наодите важат за секоја институција.

1. Главни наоди

1.1. Институционални надлежности и одговорности

Консултациите покажаа различни искуства од институционалното вклучување. За некои организации инклузијата е основна област на работа, додека кај локалната самоуправа е поврзана со социјалната заштита, образованието, инфраструктурата и јавните услуги. Учесниците посочија позитивен развој во обезбедувањето услуги и соработката со граѓанскиот сектор, но и дека самата институционална надлежност не гарантира директно учество во донесувањето одлуки.

1.2. Соработка како партнери и носители на одлуки

Од консултациите произлегоа три форми на соработка: континуирани партнерства и учество во тела и работни групи; повремени консултации за конкретни иницијативи; и комуникација главно во контекст на обезбедување услуги. Учесниците истакнаа дека лицата со попреченост треба да бидат третирани како партнери и носители на одлуки, а не само како корисници на услуги.

Во комуникацијата со Град Скопје беше пријавена редовна соработка со лица со попреченост и нивните здруженија, но и отсуство на посебен документ што ја формализира таа практика. Ова ја илустрира разликата меѓу активна комуникација и трајно воспоставени институционални механизми.

1.3. Постапки и механизми за учество

Споменатите постојни механизми вклучуваат работни групи, јавни консултации, собирање повратни информации, законски одредби и директна комуникација. Учесниците наведоа примери за вклучување во управни тела на организации, консултации при изработката на политики и локални програми и студентска застапеност. Во дел од средините механизмите не се доволно формализирани.

Овозможувањето да се изрази мислење не е доволно; потребен е транспарентен механизам што покажува како е разгледан предлогот и дали влијаел врз конечната одлука.

1.4. Најзначајни бариери

- Физичка, дигитална и комуникациска непристапност на институциите, информациите и постапките.
- Предрасуди, стереотипи и недоверба во лидерските способности на лицата со попреченост.
- Недостаток на постојани советодавни структури, јасни постапки и правила за учество.
- Финансиски и кадровски ограничувања, вклучително и недоволни средства за асистивна технологија и приспособувања.
- Недоволна директна застапеност на самите лица со попреченост, при што учеството се одвива преку посредници.

Овие бариери се утврдени преку тематско сумирање на ставовите споделени во консултациите; нивниот редослед не претставува статистичко рангирање.

1.5. Регулаторни и буџетски ограничувања

Финансиските ограничувања се повторуваат во различни институционални средини, од одржување услуги до обезбедување пристапни простории, потребен персонал и технички приспособувања. Како конкретен пример беше наведена служба за функционална проценка во Охрид сместена на третиот кат од зграда без лифт и приспособени тоалети. Беа отворени и прашања за поделбата на надлежностите и административните постапки.

1.6. Жени, млади и лица со интелектуална или психосоцијална попреченост

Разменетите ставови ја нагласија потребата од пристап што ги препознава различните бариери со кои се соочуваат жените, младите и лицата со интелектуална или психосоцијална попреченост. Идентификувани се родови стереотипи, економска зависност, ограничени можности за развој на лидерство, комуникациски бариери и потреба од приспособена поддршка. Формалната еднаквост не е доволна без вистински можности за учество.

1.7. Идентификувани позитивни практики

- ПОРАКА НОВА: иницијативата „Самозастапници инфлуенсери“ (од 2021 година), која поддржува самозастапување и застапеност.
- Здружение на специјални едукатори и рехабилитатори: вклучување лица со попреченост во управните тела на организацијата.
- Министерство за социјална политика, демографија и млади: учество на претставници на здруженија во работни групи за закони и стратегии.
- Општина Кавадарци: средби и консултации со здруженија при планирање локални мерки.

Овие примери се одраз на искуствата и информациите добиени во консултациите. Пред да се претстават како проверени добри практики, потребна е понатамошна проценка на нивните резултати, континуитет и вистинско влијание.

1.8. Потребна надворешна поддршка

Идентификувани се потреби од финансиска помош, обука, размена на искуства, техничка експертиза, подобрена меѓуинституционална координација и поддршка за помалите организации. Европското искуство треба да се комбинира со локалното знаење и непосредното искуство на лицата со попреченост.

2. Препораки за Прирачникот за инклузивна застапеност

Учесниците изразија потреба од практичен, разбирлив и применлив Прирачник со конкретни примери и алатки, а не документ ограничен на теоретски принципи.

Предложена алатка	Цел
Контролни листи за пристапност	Проценка на физичка, дигитална и комуникациска пристапност
Обрасци за консултации	Планирање и документирање на учеството
Самопроценка	Проценка на институционалната инклузивност
Модели за учество	Работни групи, комисии и советодавни тела
Насоки за комуникација	Пристапни информации, состаноци и настани
Примери од практика	Применливи решенија од Северна Македонија и партнерските земји
Индикатори за влијание	Следење на вистинското влијание врз одлуките

2.1. Одговорност за спроведување

Се предлага да се назначи одговорно лице или организациска единица, со јасен план за спроведување и учество на лица со попреченост во евалуацијата. Спроведувањето не треба да зависи само од лична иницијатива.

2.2. Предложени индикатори за една година

- Број институции што воспоставиле формални постапки за инклузивни консултации.
- Број лица со попреченост директно вклучени во комисии, работни групи и советодавни тела.
- Процент предлози што добиле образложен институционален одговор.
- Број спроведени подобрувања на физичката, дигиталната и комуникациската пристапност.
- Број обучени вработени и проценка на задоволството од влијанието врз одлуките.

Овие индикатори се аналитички предлози, а не веќе договорени проектни цели.

3. Дополнителни насоки од консултациите

Меѓу предлозите беа систематски обуки за јавната администрација, активно вклучување на јавните установи за социјална заштита, подобрување на пристапноста на општинските веб-страници и јавните консултации и поддршка за кариерен развој и лидерство. Беше спомната и можноста за поширока политичка заложба за унапредување на правата и политичкото учество на лицата со попреченост.

Беше нагласена потребата институционалните перспективи да се дополнат со непосредни сведоштва од лицата со попреченост: дали се чувствуваат слушнати, дали можат слободно да изразат несогласување и дали нивните ставови влијаат врз конечните одлуки.

4. Заклучоци

- Инклузијата често останува поврзана со услуги и поддршка, наместо со лидерство и директно донесување одлуки.
- Контактите и консултациите не се секогаш поткрепени со постојани, писмени постапки и механизми.
- Пристапноста треба да се разгледува како физичко, информативно, комуникациско и процедурално прашање.
- Потребни се подобра координација, човечки ресурси и финансиска одржливост.
- Практичните алатки и мерливите резултати можат да ги претворат принципите во институционална практика.

5. Импликации за следните активности на INCLUDE

Сумираните институционални ставови треба да се споредат со непосредните искуства од фокус групите со лица со попреченост, за да се утврдат сличностите и разликите меѓу институционалните и личните перспективи.

- Развој на конкретни постапки, обрасци и алатки за учество и документирање на влијанието.
- Практични обуки за вработените во јавната администрација, општините и другите институции.
- Пилотирање на Прирачникот во повеќе институционални средини, со учество на лицата со попреченост во неговата евалуација.

6. Конечна оценка

Институционалните консултации покажуваат дека преминот од формална инклузија кон суштинско учество бара промени во институционалните постапки, одговорности и процеси на донесување одлуки. Принципот „Ништо за нас без нас“ треба да стане проверлива практика во која лицата со попреченост имаат вистинско влијание, а не само можност да бидат консултирани.

Забелешка: Овој извештај е тематско резиме на собраните придонеси и ставови од консултациите. Не претставува репрезентативна проценка на сите институции во земјата. Примерите на практики не се независно проверени; личните контакт-податоци не се објавени.